

EKONOMICZNE ASPEKTY PICIA I NADUŻYWANIA ALKOHOLU ¹⁾

Badanie ekonomicznych skutków nadużywania alkoholu jest zagadnieniem nadzwyczaj złożonym, zarówno ze względu na naturę przedmiotu badania jak i na trudności metodyczne związane z deficytem wiarygodnych danych statystycznych (trudności w pomiarze) oraz możliwością precyzyjnego określenia relacji przyczynowo-skutkowych zachodzących między spożyciem alkoholu a skutkami ekonomicznymi nim wywołanymi (kłopoty ze specyfikacją pełnego modelu, którego parametry można oszacować metodami ekonometrycznymi). Interesujące nas relacje są często apriorycznie definiowane jako hipotezy badawcze (i nie zawsze dobrze umotywowane) a weryfikacja tych hipotez nastęrcza wiele trudności merytorycznych i formalnych. Dopiero możliwość oszacowania dobrze wyspecyfikowanego modelu, który zawiera wszystkie istotne zmienne endogeniczne i zmienne egzogeniczne pozwala na precyzyjną analizę procesów społeczno-ekonomicznych będących skutkiem nadużywania alkoholu, w tym szczególnie skutków ekonomicznych.

Co w badaniach nad problemami alkoholu można i trzeba uznać za skutki ekonomiczne? Na ogół za skutki ekonomiczne wywołane alkoholem przyjmuje się straty makroekonomiczne jako wydatki budżetu państwa (wydatki na służbę zdrowia i opiekę społeczną, straż pożarną, policję, służby ochrony środowiska itd.), instytucji ubezpieczeniowych, społecznych i charytatywnych, które usuwają lub w istotny sposób zmniejszają ekonomiczne skutki związane z alkoholem, straty w spodziewanych dochodach budżetu państwa, a także straty firm, korporacji, organizacji gospodarczych oraz gospodarstw domowych (rodzin) a przede wszystkim straty zdrowotne (w tym koszty leczenia i profilaktyki), a także koszty zapobiegania skutkom różnorodnych patologii społecznych, które wywołane są przez alkohol. Próby opracowania takiej metodyki były podejmowane przez Światową Organizację Zdrowia oraz wiele instytucji naukowych Szwecji, Finlandii, USA a także i w Polsce (Instytut Psychoneurologii) (24). Generalne

założenia metodyczne zawarte są w pracy B.H. Walsh (25). Interesujące propozycje dotyczące metodologii badań wraz z niektórymi, cząstkowymi wynikami badań empirycznych zawarte są także w pracach Ch. Godfrey (10), J.M. van Iwaardena (13).

Celem takiego podejścia jest opracowanie szczegółowej metodyki obliczania kosztów nadużywania alkoholu, uwzględniając także skutki absencji chorobowej, wypadków przy pracy, obniżenia dyscypliny i wydajności pracy oraz różnych przejawów patologii społecznej i zdarzeń katastroficznych wywołanych przez człowieka będącego pod wpływem alkoholu. Próba opracowania takiej metodologii, mogącej mieć zastosowanie w warunkach polskich były prace zespołu pod kierunkiem A. Barczaka przedstawiane w kolejnych rocznych raportach (1), (2), (3), (4).

Wydaje się jednak, że oszacowanie ogólnej kwoty strat wywołanych nadużywaniem alkoholu ma ograniczoną wartość poznawczą, polegającą na dostarczaniu ogólnikowych argumentów dla polityki hamowania spożycia alkoholu przez ludność. Szacunki takie, z natury rzeczy muszą być grube i dość nieprecyzyjne. Sporządzenie takiego bilansu strat wywołanych nadmiernym spożywaniem alkoholu jest być może efektowne, ale nie musi być dowodem naukowym. Przykładem stosunkowo nowej metodyki sporządzania takiego bilansu strat ekonomicznych jest stosowana przez Agencję Ochrony Środowiska USA metoda szacowania ryzyka skażenia środowiska i zarządzania tym ryzykiem (risk assessment, risk management) (23), która opracowana została dla celów formułowania a następnie realizacji polityki w zakresie ochrony środowiska. Mimo, że metodologia ta jest dość uproszczona (przedstawia wszystkie problemy w postaci bardzo zagregowanej, co powoduje konieczne duże uproszczenia nie zawsze możliwe do akceptacji z naukowego punktu widzenia), wydaje się, że metodykę tę można by jednak tak zmodyfikować, aby okazała się przydatna dla badań nad problemami alkoholu.

Dla prowadzenia rzetelnych i obiektywnych badań nad ekonomicznymi skutkami nadużywania alkoholu konieczne jest posiadanie specyficznej, pełnej bazy danych o problemach związanych z alkoholem. Obecnie w Polsce nie dysponujemy taką specjalizowaną bazą danych. Baza taka obejmuje konieczne dane zbierane w systemie statystyki państwowej, pomiary (dane) otrzymywane w wyniku badań naukowych. Występujący deficyt danych powoduje, że badania związane z ekonomicznymi problemami alko-

holu mają z natury rzeczy charakter wycinkowy i niepełny, co bardzo utrudnia nie tylko sporządzanie syntez, ale także prognoz zjawisk związanych z alkoholem.

Mimo trudności, można jednak podejmować próby przedstawienia zwartej i dającą stosunkowo precyzyjne wnioski metodyki określania ekonomicznych skutków nadużywania alkoholu w zbiorowości ludzkiej w skali kraju, regionu lub firmy. Dotychczas główną uwagę kierowano na zagadnienia makroekonomiczne (1), (2), (3), (4), (11), (12).

Dla precyzyjniejszego określenia strat ekonomicznych wywołanych alkoholem można zaproponować podejście stosowane w zagadnieniach ubezpieczeniowych. W określonej działalności człowieka występują zdarzenia, wywołane spożyciem określonej dawki alkoholu, które są bezpośrednią przyczyną powstania szkody ekonomicznej. Znając rozkład zdarzeń wywołanych alkoholem, można określić (oszacować) prawdopodobieństwo powstania szkody. Nazwijmy rozkład pojawienia się szkody - szkodowością. Jak widać szkodowość jest funkcją zdarzeń wywołanych alkoholem. Posłużmy się prostym przykładem z dziedziny wypadków samochodowych. Niech rozkład kierowców pojazdów samochodowych według zawartości alkoholu we krwi dla ustalonego okresu lub momentu czasu i dla określonego terytorium będzie $f(y)$. Niech rozkład wypadków samochodowych według wysokości wywołanej szkody będzie $g(y)$. Wtedy szkody wynikające z wypadków samochodowych wywołanych przez kierowców u których we krwi wykryto alkohol będzie:

$$Y = N \int f(y)g(y)dy,$$

gdzie N jest liczbą wypadków (zdarzeń), a y poziomem spożytego alkoholu. Tak więc dla określenia strat ekonomicznych na wielu polach działalności człowieka konieczna jest znajomość rozkładu spożycia alkoholu ludności (w różnych zbiorowościach wyodrębnionych według z góry ustalonych kryteriów) oraz rozkład strat wynikających z nadużycia alkoholu. Pozwoli to na określenie funkcji ryzyka (funkcji hazardu). Podejście takie jest w dużym stopniu analogiczne do tego jakie Agencja Ochrony Środowiska USA stosuje do oceny i zarządzania ryzykiem wywołanym przez skażenie środowiska.

Znając funkcje rozkładu spożycia alkoholu, odpowiednie funkcje strat lub ryzyka w kolejnych okresach czasu, można badać ich dynamikę i w ten

sposób obserwować i wyjaśniać trendy i zmiany trendów problemów alkoholowych. Znając zaś te funkcje dla różnych grup ludności można określić ich zróżnicowanie dla określenia preferencji w generowaniu strat (określając w ten sposób grupy o wysokim ryzyku generowania strat). Analogiczne badania można prowadzić dla różnych obszarów (rejonów, województw, krajów) dla badania ich zróżnicowania w celu wykrywania i oceniania obszarów o wyższym stopniu ryzyka powstawania strat ekonomicznych.

Taki sposób postępowania jest możliwy wtedy, gdy możliwa jest pełna identyfikacja problemu. Często jednak nie możemy uzyskać dobrej wiedzy o rozkładzie osób pijących alkohol. Wtedy rozkład $f(y)$ można zastąpić rozkładem wydatków na alkohol $h(y)$, przyjmując założenie, że wydatki te są wprost proporcjonalne (lub są w innej relacji) do spożycia alkoholu. W ten sposób mamy szansę mierzyć pośrednio wielkości nieobserwowalne.

W badaniach problemów alkoholowych bardzo często spotykamy się z wielkościami nieobserwowalnymi, co w oczywisty sposób utrudnia nie tylko prosty opis, ale przede wszystkim konstrukcję modelu opisywanego problemu. Aby jednak uzyskać informacje pozwalające oszacować (np. metodami statystycznymi) funkcje rozkładu osób pijących $f(y)$, musimy uciekać się do pewnych technik wykorzystujących metody pośrednie (19).

Dla oceny ekonomicznych skutków nadużywania alkoholu zarówno w skali makroekonomicznej jak i mikroekonomicznej konieczna jest znajomość trzech rozkładów:

- 1- rozkładu osób spożywających alkohol,
- 2- rozkładu wydatków ludności na alkohol,
- 3- znajomość funkcji strat (funkcji ryzyka) wywołanych nadużywaniem alkoholu.

Znajomość tych rozkładów (sumarycznych i cząstkowych) pozwoli na opis procesów związanych z alkoholem.

Uzupełnieniem znajomości tych rozkładów jest wiedza o zjawiskach i procesach dotyczących przemysłu produkującego alkohol (rynki zbytu, dochody z produkcji, dystrybucji i akcyzy z alkoholu), społecznych zjawisk patologicznych związanych z alkoholem i ich kosztów, problemów zdrowotnych związanych z alkoholem oraz innych problemów związanych z alkoholem.

Przedstawione w dużym skrócie podstawowe założenia jakie przyjęliśmy dla oceny ekonomicznych skutków nadużywania alkoholu w

badaniach prowadzonych w latach 1986-1992, pozwoliły na częściowe zbadanie niektórych relacji, przy czym nie był to wybór wynikający z potrzeb poznawczych i związany z porządkiem metodycznym, lecz pewien kompromis wynikający z deficytu danych statystycznych (pomiarowych).

W pierwszym etapie zbadano, na podstawie danych rynkowych z okresu 1950-1985 wpływ cen i dochodów ludności na spożycie napojów alkoholowych. Chodziło tutaj przede wszystkim o zweryfikowanie hipotezy, że alkohol jest specyficznym towarem z punktu widzenia relacji rynkowych. Znane mikro i makroekonomiczne modele popytu na towary i usługi zostały zmodyfikowane dla potrzeb badania popytu na napoje alkoholowe. Potwierdziła się dla danych polskich hipoteza o tym, że elastyczność cenowa i dochodowa na napoje alkoholowe jest mała, a nawet bliska zeru. Porównywalne wyniki otrzymano analizując elastyczności popytu na napoje alkoholowe w krajach europejskich i Stanach Zjednoczonych. Wniosek ten jest ważny o tyle, że wiadomo, iż wzrost cen na wyroby alkoholowe nie powoduje zmniejszenia nań popytu. Stanowi to więc ważną przesłankę tego, że polityka cenowa względem napojów alkoholowych (ustalanie wysokich cen ma aspekt przede wszystkim fiskalny) nie może dać spodziewanych efektów w zakresie ograniczania spożycia. Z drugiej strony mała wrażliwość popytu na napoje alkoholowe względem dochodów konsumentów potwierdza wyniki uzyskane przez socjologów o przyczynach rozprzestrzeniania się alkoholizmu. Mówiąc krótko, relacje charakteryzujące popyt na dobra i usługi są w przypadku napojów alkoholowych odmienne od wszystkich innych dóbr i usług (dotyczy to także narkotyków i w części wyrobów tytoniowych). Dla ekonometryka oznacza to, że popyt na napoje alkoholowe można analizować przy pomocy modeli tendencji rozwojowej, gdyż można przyjąć, że proces ten wykazuje swój wewnętrzny mechanizm rozwojowy. Dlatego też, dla danych z lat 1950-1985 zbudowano modele tendencji rozwojowej, które stosunkowo precyzyjnie opisywały zmiany spożycia alkoholu. Uzyskane wyniki posłużyły do przeprowadzenia porównań regionalnych i międzynarodowych.

Drugim ważnym zagadnieniem jest oszacowanie funkcji rozkładu osób pijących alkohol. Wyników badań z tego zakresu spotyka się bardzo wiele w literaturze przedmiotu. Istotne jest powtarzanie, możliwie często, estymacji funkcji rozkładu osób pijących, aby można na bieżąco obserwować zmiany parametrów tego rozkładu. Informacje o parametrach rozkładu osób piją-

cych i ich zmian w czasie, a także badanie skorelowania ich ze zmiennymi diagnostycznymi są bardzo ważne dla oceny problemów związanych z alkoholem. Znana jest powszechnie propozycja Ledermanna, który rozkład osób pijących alkohol opisuje poprzez funkcję gęstości rozkładu logarytmiczno - normalnego - znaną w literaturze zajmującej się problemami alkoholu jako krzywa Ledermanna. Dzięki badaniom ankietowym przeprowadzonym w latach 1961 i 1980 oraz późniejszym przeprowadzonym przez zespół pod kierunkiem prof. J. Jasińskiego (14), (15), oszacowano parametry „krzywej Ledermanna” na podstawie danych dotyczących Polski. W pracy (5) wykazano, że po prostych przekształceniach i przyjęciu, że proces rozpowszechniania i koncentracji spożywania napojów jest lawinowym procesem Poissona, można ocenić na podstawie rozkładu osób spożywających alkohol, jego stopień rozpowszechnienia jak i stopień koncentracji. Okazało się na przykład, że w Polsce w roku 1980 w stosunku do roku 1960 znacznie zwiększyła się koncentracja spożywania alkoholu (co oznacza, że mała część populacji spożywa dużą część alkoholu), natomiast stopień rozprzestrzeniania się wyraźnie się zmniejszył (5). Drugim znanym i uznanym sposobem szacowania rozkładu osób pijących jest wykorzystywanie danych pośrednich. Najbardziej znana jest tutaj propozycja sformułowana przez Jellinka, która opiera się o znajomość danych klinicznych dotyczących zachorowań i zgonów na marskość wątroby. Korzystając z danych o liczbie zgonów na marskość wątroby w Polsce w latach 1959-1986 oraz dokonując niezbędnych korekt metod szacowania, oszacowano liczbę osób nadmiernie pijących alkohol (szacując parametr P). Otrzymane wyniki okazały się być zbieżne z wynikami otrzymanymi w inny sposób. Udoskonalono także metody szacowania krzywej Ledermanna jak i posługiwanie się wzorem Jellinka.

Ponieważ skutki powodowane nadmiernym spożywaniem alkoholu są wielorakie, łącznym ich opisem jest wektor wartości zmiennych, które przyjmuje się powszechnie za efekty tych skutków. Dla uzyskania możliwości porównań, można stosując metody taksonomiczne budować mierniki syntetyczne skutków alkoholizmu, które z kolei można poddawać modelowaniu ekonometrycznemu. Na podstawie dostępnej bazy danych, na której dokonano niezbędnych przekształceń (dla wyeliminowania dziur informacyjnych), oszacowano syntetyczne mierniki skutków alkoholizmu, a następnie zbudowano na ich podstawie proste modele symptomatyczne.

Wyniki uzyskane z tego badania wspomagały argumenty dla formułowania propozycji co do zasad określania polityki wobec alkoholu.

Ze względu na to, że główne skutki ekonomiczne powodowane przez nadmierne spożywanie alkoholu dotyczą zwiększonych kosztów opieki zdrowotnej oszacowano ich poziom i tendencje zmian w czasie. Badania te przeprowadzono w zasadzie pod naciskiem WHO, gdyż w końcu lat 80-tych dla gospodarki etatystycznej liczenie kosztów nie miało większego sensu, za wyjątkiem szacowania struktury tzn. udziału tych kosztów w innych wydatkach budżetowych (w budżecie jako całości jak i w budżecie Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej). W szacunkach tych wykorzystano założenia opracowane przez WHO.

Innym nurtem badawczym był nurt demograficzno-ekonomiczny. Oszacowano utracony potencjał demograficzny na skutek nadużywania alkoholu oraz wybranych skutków nadużywania alkoholu metodą uwzględniającą porównania populacji rzeczywistej z populacją hipotetyczną (bez alkoholików).

Kolejnym nurtem badawczym była analiza związku, jaki występuje między poziomem spożycia napojów alkoholowych a zjawiskami traktowanymi jako następstwa konsumpcji i nadużywania alkoholu. Do badania tych związków używano miar syntetycznych budowanych zgodnie z wymogami taksonomii, a zbudowane modele miały postać modeli taksonometrycznych. Stwierdzono, że istnieje statystycznie istotna zależność między poziomem spożycia alkoholu, a miarami opisującymi negatywne skutki powodowane spożyciem alkoholu. Z modeli tych wynika *explicite*, że w badanym okresie w Polsce skutki nadużywania alkoholu (wyrażane przez odpowiednie mierniki syntetyczne) wykazywały szybszy wzrost niż zmiany w poziomie spożycia. Jednocześnie dla przedstawienia pełniejszego obrazu problemów alkoholowych zbudowano modele trendów podstawowych wybranych wskaźników problemów alkoholowych (m.in. zapadalność na psychozy alkoholowe, zgony wywołane marskością wątroby, udział wypadków drogowych spowodowanych przez alkohol w ogólnej liczbie wypadków drogowych i in.). Wskaźniki te w badanym okresie 1956-1988 wykazywały wyraźną tendencję rosnącą, co oznacza powiększanie się skali problemów wynikających z rosnącego poziomu spożycia alkoholu oraz, na wynikającego z innych badań, powszechnego w Polsce modelu konsumpcji napojów alkoholowych („modelu picia alkoholu”).

Wśród zjawisk reprezentujących skutki nadużywania alkoholu, zwrócono uwagę na przydatność dla celów analizy zmian koncentracji spożycia alkoholu w czasie powtórnych przyjęć do szpitali psychiatrycznych z powodu psychoz alkoholowych. Istotnym zagadnieniem dla opisu następstw nadużywania alkoholu jest badanie zróżnicowania terytorialnego tych różnic. Dokonano jedynie zgrubnej analizy zróżnicowania przestrzennego w Polsce skutków alkoholizmu, gdyż brak odpowiednich danych statystycznych nie pozwolił na dokonanie głębszej i szerszej analizy tego zróżnicowania, wydaje się bowiem, że zróżnicowanie to jest istotne.

Oddzielnym i bardzo ważnym problemem związanym z alkoholem jest możliwość oszacowania poziomu tzw. nierejestrowanego spożycia napojów alkoholowych. Zaproponowano oryginalną metodę szacowania nierejestrowanego poziomu spożycia napojów alkoholowych (por. Z. Mielecka-Kubień) (19) oraz dokonano jego oszacowania za lata 1950-1989. Porównując uzyskane wyniki z wynikami zawartymi w piśmiennictwie przedmiotu, wydaje się, że metoda ta daje stosunkowo precyzyjne wyniki.

Przeprowadzone do tej pory badania²¹ wykazują niezbicie, że problemy alkoholowe w Polsce są bardzo poważne, a ich skala wraz ze wzrostem poziomu spożycia napojów alkoholowych i wraz z upływem czasu narasta w szybkim tempie.

Instytucje powołane do przeciwdziałania skutkom alkoholizmu nie są wyposażone w odpowiednie środki umożliwiające im prawidłowe i skuteczne działanie. Trzeba tutaj zwrócić uwagę na fakt, że występuje statystycznie istotny związek między czasem leczenia a liczbą pacjentów leczonych z powodu psychoz alkoholowych - im więcej pacjentów, tym krótszy okres ich leczenia. Służba zdrowia nie jest przygotowana materialnie i finansowo do leczenia zwiększającej się systematycznie liczby pacjentów. Z prognoz wynika, że liczba pacjentów leczonych z powodu psychoz alkoholowych i chorób odalkoholowych będzie w najbliższym okresie istotnie wzrastać. Już obecnie widać wyraźny wzrost pacjentów. Wskaźnik zapadalności na psychozy alkoholowe wyniósł w roku 1990 - 19,9 na 100 tys. mieszkańców w wieku 20 lat i więcej, a w rekordowym pod tym względem roku 1980 wynosił 18,0 natomiast w roku 1989 - 16,9.

Niezbędnym jest więc, jak to wyraźnie napisano w II Raporcie o polityce wobec alkoholu - (22), monitorowanie sytuacji w dziedzinie alkoholu oraz kontynuowanie dalszych kompleksowych i wielokierunkowych badań

naukowych związanych z problemami alkoholu. Ze względu na odbywający się obecnie trudny okres transformacji polskiej gospodarki do gospodarki rynkowej, ekonomiczne problemy związane z alkoholem będą się potęgować. Dlatego też wnioski zawarte w II Raporcie o polityce wobec alkoholu z 1990 roku w bardzo małej części zostały zrealizowane.

Dla podjęcia istotnych i skutecznych działań w obszarze polityki wobec alkoholu konieczne jest dalsze rozwijanie badań naukowych, niezależnie od bieżącego monitorowania problemów alkoholowych.

Obecnie w Polsce ukształtowała się dosyć specyficzna, by nie powiedzieć dziwna, sytuacja wobec alkoholu. Z jednej strony bardzo liberalna polityka powoduje, że produkcja, dystrybucja, a zwłaszcza import alkoholu wymyka się spod kontroli państwa.

Wpływa to nie tylko na powstanie znacznych strat w dochodach budżetu państwa, ale uniemożliwia sprawowanie kontroli nad alkoholem przez państwo, co między innymi przejawia się w braku rzetelnych danych dotyczących poziomu spożycia (także sytuacji kryminogennych).

W każdym rozwiniętym kraju, gdzie podatki od alkoholu stanowią istotną pozycję dochodów budżetu państwa, nie można pozwolić sobie na ograniczenie sprawowania kontroli nad źródłami znacznych dochodów (wystarczy tylko wspomnieć tutaj o organizacji i skuteczności francuskiego fiskusa w zakresie np. kontroli produkcji i dystrybucji cidre'u, który w skali Francji nie jest podstawowym napojem alkoholowym). Państwo powinno być także doskonale zorientowane, na ile to tylko jest możliwe, w sprawach dotyczących kształtowania się problemów alkoholowych. Oznacza to, że część znacznych dochodów budżetu państwa pochodzących z produkcji i dystrybucji alkoholu przeznaczana się na finansowanie badań naukowych nad alkoholem, w tym także na pozyskiwanie i gromadzenie odpowiednich danych statystycznych. Warto zauważyć, że ustawa polska z 1924 roku o monopole określała, że 1% czystego zysku z monopole spirytusowego przeznaczony jest na walkę z alkoholizmem. W Roczniku Statystycznym 1992, który zawiera dane dotyczące roku 1991, nie ma nie tylko dokładnych danych o poziomie spożycia alkoholu (dane dotyczą spożycia piwa, wina oraz wyrobów spirytusowych czystych i gatunkowych z produkcji krajowej), ale nie ma już publikowanych systematycznie od roku 1978 danych dotyczących dochodów budżetu państwa z podatku obrotowego od wyrobów przemysłu spirytusowo-drożdżowego. Dla kontynuowania badań nad prob-

lemami alkoholu z punktu widzenia skutków ekonomicznych konieczne jest stworzenie odpowiedniej bazy danych, którą można wykorzystać dla badań naukowych. System statystyki państwowej nie może spełnić z zasadniczych przyczyn wszystkich wymagań budowy pełnego banku danych. Dane te bowiem pochodzić muszą przede wszystkim z badań ankietowych (co nie umniejsza znaczenia danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego). Program badań na najbliższe lata powinien zawierać problemy związane z pozyskiwaniem odpowiednich danych wraz z budową banku danych. W szczególności powinny być kontynuowane i rozwijane odpowiednie metody²³ badań ankietowych dotyczących zarówno poziomu jak i uwarunkowań spożycia alkoholu. Warto zwrócić uwagę na fakt, że ankietowe badania poziomu spożycia alkoholu w sytuacji, gdy od roku 1989 nie ma odpowiednich danych dotyczących rejestrowanego spożycia alkoholu w Polsce jest jedynym możliwym sposobem jego ustalenia. Są to również informacje niezbędne dla zbadania zależności między wielkością konsumpcji alkoholu i jego skutkami oraz dla wyznaczenia rozkładu spożycia alkoholu. Przeprowadzenie badań ankietowych umożliwi również uzyskanie odpowiednich danych dotyczących badania uwarunkowań oraz skutków spożycia alkoholu niemożliwych do zidentyfikowania i oceny w skali marko. Badania takie na szerszą skalę przeprowadzane metodami ekonometrycznymi nie były dotychczas przeprowadzane. Mając dobre dane z badań ankietowych, będzie można dodatkowo dokładniej oszacować rozkład spożycia napojów alkoholowych (nie tylko sumarycznie ale także dla różnych grup konsumentów, oraz odpowiednie rozkłady brzegowe). Z punktu widzenia oceny ekonomicznych skutków nadużywania alkoholu, badania ankietowe dostarczą właściwych i w miarę pełnych informacji umożliwiających:

1. określenie rozkładu spożycia alkoholu,
2. określenie rozkładu wydatków na alkohol,
3. określenie funkcji strat ekonomicznych i pozaekonomicznych wywołanych nadużywaniem alkoholu.

Dodatkowym zagadnieniem wartym podjęcia jest badanie zagadnień ekonomicznych dotyczących przemysłu wyrobów alkoholowych i przemysłów pracujących na jego rzecz. Badania te mogą dać odpowiedź na wiele ważnych pytań dotyczących podaży napojów alkoholowych. Badania te powinny obejmować zarówno problemy kształtowania się kondycji finan-

sowej firm produkujących i sprzedających wyroby alkoholowe, jak i zagadnienia marketingu, przepływu kapitałów, postępu technologicznego, rozmiarów rynku, konkurencji, zatrudnienia, powiązań z innymi przemysłami, rolnictwem, transportem itp. Okaże się wtedy jak rozszerza się rynek napojów alkoholowych, jakie są dochody pochodzące z produkcji i sprzedaży napojów alkoholowych i jakich nowych problemów związanych z alkoholem można spodziewać się w najbliższej przyszłości. Badania takie w warunkach polskich (nie tylko) byłyby pionierskie. W ostatnich latach w Polsce widać bardzo wyraźnie zasadnicze zmiany na rynku napojów alkoholowych. Trwa na nim ostra konkurencja firm europejskich i światowych, czego efektem jest szeroka podaż napojów alkoholowych. Prowadzi to bezpośrednio do wzrostu spożycia alkoholu w Polsce.

Bibliografia

- (1) A. Barczak (red.) - Ekonometryczna analiza kształtowania się poziomu spożycia alkoholu w Polsce, praca wykonana w ramach CPBR 11.8. IE AE w Katowicach, 1987, (maszynopis)
- (2) A. Barczak (red.) - Ekonometryczne metody oceny skutków alkoholizmu, praca wykonana w ramach CPBR 11.8. IE AE w Katowicach, 1988, (maszynopis)
- (3) A. Barczak (red.) - Badanie strat produkcyjnych i pozaprodukcyjnych wynikających z nadużywania alkoholu, praca wykonana w ramach CPBR 11.8. IE AE w Katowicach, 1989, (maszynopis)
- (4) A. Barczak (red.) - Opracowanie krótko i średniookresowych prognoz kształtowania się ekonomicznych strat spowodowanych alkoholizmem, Working Paper IE AE w Katowicach, 1990
- (5) A. Barczak - Ekonomiczne skutki picia alkoholu w przedsiębiorstwie, w pracy (14), s. 99-122
- (6) A. Barczak (red.) - Ocena ekonomiczno - społecznych skutków alkoholizmu w Polsce, Working Paper IE AE w Katowicach, 1991
- (7) A. Barczak, R. Klama, Z. Mielecka-Kubień, E. Wędzicha - Metodologiczne aspekty badania ekonomicznych skutków alkoholizmu, Problemy Alkoholizmu, nr 3/1988

- (8) A. Barczak, R. Klama, Z. Mielecka-Kubień, E. Wędzicha - Kształtowanie się spożycia napojów alkoholowych w Polsce, *Problemy Alkoholizmu*, nr 9/1989
- (9) Conversation with Ignacy Wald, *British Journal of Addiction*, 84/1989, s. 961-965
- (10) Ch. Godfrey - Factors Influencing the Consumption of Alcohol and Tobacco: the use and abuse of economic models, *British Journal of Addiction*, 84/1989, s. 1123-1138
- (11) Ch. Godfrey, A. Maynard - The Economics of Addiction; the role of the economist in addiction research, *British Journal of Addiction*, 84/1989, s. 1109-1112
- (12) M. Grant (red.) - Alcohol Policies, WHO Regional Publications. European Series nr. 18, Copenhagen 1985
- (13) M.J. van Iwaarden - An Economist in Alcohol Policy Country', *British Journal of Addiction*, 84/1989, s. 1205-1216
- (14) M. Jarosz (red.) - Alkohol w zakładzie pracy, PWE, Warszawa 1990
- (15) J. Jasiński - Badania ankietowe nad spożyciem alkoholu w Polsce w 1980 roku, SKP, Warszawa 1984
- (16) J. Jasiński - Uzależnienie od alkoholu i jego określenie w badaniach ankietowych, *Państwo i Prawo*, 3/1988, s. 27-38
- (17) Z. Mielecka-Kubień - Możliwość zastosowania badań reprezentacyjnych do oceny stopnia rozprzestrzeniania się alkoholizmu w Polsce, w pracy: *Problemy badań statystycznych metodą reprezentacyjną*, GUS, Warszawa 1989
- (18) Z. Mielecka-Kubień - Wpływ nadużywania napojów alkoholowych na koszty społeczne, *Wiadomości Statystyczne*, nr 7/1990
- (19) Z. Mielecka-Kubień - Próba oszacowania liczby alkoholików w Polsce w 1987 roku metodą E.M. Jellinek'a, *Wiadomości Statystyczne*, nr 3/1991
- (20) Z. Mielecka-Kubień - On the Application of the Jellinek Alcoholism Estimation Formula to the Evaluation of the Prevalence of Alcoholism in Poland, *Netherlands Economic Institute*, 1992
- (21) Raport o problemach polityki w zakresie alkoholizmu, pod red. I. Walda, Warszawa 1981
- (22) II Raport o polityce wobec alkoholu, pod red. I. Walda, Warszawa 1990
- (23) Toxic Chemical Release Inventory. Risk Screening Guide. Vol. 1, EPA US. Washington, 1989

- (24) I. Wald (red.) - Alkohol oraz związane z nim problemy społeczne i zdrowotne, PWN, Warszawa 1986
- (25) B.M. Walsh - Alcohol, the Economy and Public Health, WHO, Dublin, 1987 (maszynopis)
- (26) B.M. Walsh - Alcoholic Beverages in Ireland: market forces and government policy, British Journal of Addiction, 84/1989, s. 1163-1171
- (27) E. Wędzicha - Dynamika spożycia napojów alkoholowych w Polsce, Zeszyty Naukowe AE w Katowicach, nr 117/1990
- (28) E. Wędzicha - Wypadki drogowe - nietrzeźwość, Problemy Alkoholizmu, nr 7/1992
- (29) E. Wędzicha - Zastosowanie rozkładu logarytmiczno-normalnego do oceny stopnia rozprzestrzeniania się alkoholizmu, Zeszyty Naukowe AE w Katowicach, nr 122/1992

Notki

- 1) Praca przedstawia niektóre ważniejsze wyniki uzyskane w latach 1986-1990 przez zespół w składzie: A. Barczak - kierownik, R. Klama, Z. Mielecka-Kubień, E. Wędzicha w ramach realizacji problemu CPBR 11.8 koordynowanego przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie.
- 2) W ramach problemu CPBR 11.8 w latach 1987-1991 oraz od roku 1992 w ramach badań własnych Katedry Ekonometrii Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- 3) Trzeba korzystać tutaj z metod uwzględniających niewiarygodność odpowiedzi respondentów.